

УДК 340-044.922:007:004.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.12>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОВИХ НОРМ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРАВОВИХ СИСТЕМ

Дудник Р.М.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальної теорії права та держави
НУ «Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0002-0070-5188*

Дудник Р.М. Трансформація правових норм в умовах цифровізації правових систем.

У статті здійснено науковий аналіз трансформації правових норм в умовах цифровізації правової системи України. Обґрунтовується, що цифровізація зумовлює не лише зміну форм правового регулювання, а й переосмислення змісту правових інститутів, механізмів правотворчості та правозастосування. Розкрито концепцію цифрового права та ІТ-права як напрямів сучасної юридичної науки. Проаналізовано вплив інформаційних технологій на формування нових об'єктів правового регулювання, зокрема електронних документів, даних, реєстрових записів та програмних алгоритмів. Особливу увагу приділено дослідженню законодавства України у сфері електронного документообігу, електронної ідентифікації, публічних електронних реєстрів, функціонування порталу «Дія» та електронного судочинства. Охарактеризовано правовий статус електронних доказів і цифрових адміністративних послуг. Проаналізовано проблеми забезпечення інформаційної безпеки, захисту персональних даних і регулювання відкритих даних. Висвітлено вплив європейських стандартів на формування національного цифрового законодавства.

Окрему увагу приділено міждисциплінарному характеру цифрової трансформації права, що виявляється у взаємодії юридичних норм із технічними стандартами, інформаційною інфраструктурою та механізмами електронної ідентифікації. Обґрунтовано необхідність формування цілісної системи правової та технологічної довіри на основі кваліфікованих електронних підписів, публічних реєстрів і захищених інформаційних платформ.

У роботі проаналізовано особливості функціонування державних цифрових сервісів як інструментів реалізації правових норм, зокрема роль електронних платформ у наданні адміністративних послуг, обміні даними між органами влади та автоматизації управлінських процедур. Підкреслено значення нормативного закріплення технічних вимог до інформаційних систем як гарантії правової визначеності та стабільності правового регулювання.

Зроблено висновок, що в Україні формується модель інфраструктурного правотворення, за якої правові норми інтегруються з технологічними стандартами та цифровими сервісами, а державні електронні платформи виступають безпосереднім механізмом реалізації прав і обов'язків учасників правовідносин.

Ключові слова: цифрове право, ІТ-право, електронний документообіг, електронна ідентифікація, кваліфікований електронний підпис, електронні довірчі послуги, публічні електронні реєстри, електронне судочинство, захист персональних даних, кібербезпека, інфраструктурне правотворення, європейська інтеграція.

Dudnyk R.M. Transformation of legal norms in the context of the digitisation of legal systems.

The article provides a scientific analysis of the transformation of legal norms in the context of the digitalisation of Ukraine's legal system. It argues that digitalisation not only leads to changes in the forms of legal regulation, but also to a rethinking of the content of legal institutions, mechanisms of law-making and law enforcement. The concept of digital law and IT law as areas of modern legal science is revealed. The influence of information technologies on the formation of new objects of legal regulation, in particular electronic documents, data, registry records and software algorithms, is analysed. Particular attention is paid to the study of Ukrainian legislation in the field of electronic

document management, electronic identification, public electronic registers, the functioning of the “Diia” portal and electronic justice. The legal status of electronic evidence and digital administrative services is characterised. Problems of ensuring information security, personal data protection and open data regulation are analysed. The influence of European standards on the formation of national digital legislation is highlighted.

Particular attention is paid to the interdisciplinary nature of the digital transformation of law, which manifests itself in the interaction of legal norms with technical standards, information infrastructure, and electronic identification mechanisms. The need to form a comprehensive system of legal and technological trust based on qualified electronic signatures, public registers and secure information platforms is substantiated.

The paper analyses the peculiarities of the functioning of state digital services as instruments for the implementation of legal norms, in particular the role of electronic platforms in the provision of administrative services, the exchange of data between authorities and the automation of management procedures. The importance of regulatory consolidation of technical requirements for information systems as a guarantee of legal certainty and stability of legal regulation is emphasised.

It concludes that Ukraine is developing a model of infrastructure law-making, in which legal norms are integrated with technological standards and digital services, and state electronic platforms act as a direct mechanism for the implementation of the rights and obligations of participants in legal relations.

Key words: digital law, IT law, electronic document management, electronic identification, qualified electronic signature, electronic trust services, public electronic registers, electronic justice, personal data protection, cybersecurity, infrastructure lawmaking, European integration.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та впровадження цифрових рішень у сферу публічного управління, судочинства й правового регулювання зумовлюють глибокі трансформаційні процеси в сучасних правових системах. В Україні цифровізація державних і правових інститутів набула системного характеру та охоплює електронний документообіг, публічні електронні реєстри, електронні адміністративні послуги, електронне судочинство, механізми електронної ідентифікації та довірчих послуг, а також використання цифрових платформ у взаємодії громадян із органами влади. Водночас інтенсивне впровадження цифрових технологій відбувається в умовах постійного оновлення законодавства, євроінтеграційних процесів та зростання вимог до інформаційної безпеки і захисту персональних даних.

Незважаючи на значні нормативні та інституційні зрушення у сфері цифрової трансформації, чинне законодавство України не завжди забезпечує системність, узгодженість і достатню адаптивність правового регулювання до динамічних технологічних змін. Існують проблеми фрагментарності нормативної бази, неузгодженості технічних і правових стандартів, обмеженої інтеграції між державними інформаційними системами, а також недостатньої правової визначеності щодо статусу цифрових об'єктів, електронних доказів, алгоритмічних рішень та обігу даних. Окремої уваги потребують питання забезпечення довіри до цифрових сервісів, відповідальності суб'єктів інформаційних відносин і ефективного судового захисту прав у цифровому середовищі.

У зв'язку з цим, актуалізується необхідність комплексного наукового осмислення процесів трансформації правових норм у контексті цифровізації правової системи України, визначення їх закономірностей, ризиків і перспектив розвитку. Вирішення зазначених проблем є передумовою формування цілісної, стабільної та технологічно нейтральної моделі правового регулювання, здатної забезпечити баланс між інноваційним розвитком держави та належним рівнем захисту прав і свобод людини.

Метою дослідження є комплексний аналіз процесів трансформації правових норм в умовах цифровізації правової системи України, виявлення основних закономірностей, тенденцій і проблем правового регулювання цифрових суспільних відносин.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика трансформації правових норм в умовах цифровізації правових систем активно досліджується в сучасній юридичній науці. У працях українських учених основна увага приділяється питанням цифрового права, електронного документообігу, електронної ідентифікації, електронного судочинства та розвитку електронного урядування. Зокрема, у дослідженні Н.Д. Янчук обґрунтовує вплив інформаційних технологій на зміну правових інститутів і правовідносин, а також формування нових явищ правової дійсності.

Разом із тим, більшість наукових праць мають фрагментарний характер і зосереджуються на окремих аспектах цифровізації, що зумовлює необхідність комплексного дослідження трансформації правових норм у контексті розвитку цифрової правової системи України.

Виклад основного матеріалу. Цифровізація правової системи розглядається як концепція «цифрового права» або «ІТ-права», що передбачає зміну правових інститутів під впливом ІТ. За Янчук Н.Д., ІТ створює нові умови для виникнення, зміни й припинення правовідносин, що відображається у нових явищах правової дійсності [16].

Цифрове середовище породжує нетрадиційні об'єкти регулювання: дані, метадані, записи реєстрів, програмні алгоритми тощо. Отже, трансформація права полягає не лише в електронізації форм (заміна паперу електронним документом), а й у появі інфраструктур, що забезпечують цілісність, автентичність та доступність інформації (криптографічні механізми, електронна ідентифікація, «розумні» контракти).

Цей процес супроводжується міждисциплінарною взаємодією: юридичні норми переплітаються з технічними стандартами, правилами інформаційної безпеки та етичними принципами використання технологій. Наприклад, при цифровізації документів та доказів важливі як формальні вимоги закону, так і технологічні умови їх реалізації (збереження цілісності даних, ідентифікація сторін через КЕП тощо). Відповідно, у сучасних дослідженнях акцент роблять на «співтворенні» правового та технічного середовищ, де право функціонує як «провідник» ІТ, а цифрові технології вимагають від права гнучкості та адаптивності.

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» визначає електронний документ як інформацію в електронних даних з обов'язковими реквізитами. Він встановлює, що електронний екземпляр документа з підписом (у тому числі кваліфікованим) має силу оригіналу, а відмова у його прийнятті через електронну форму заборонена. Зокрема, стаття 8 цього закону чітко зазначає: «Юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму». Це закріплює принцип технічної нейтральності інформації та забезпечує недискримінацію електронних форм [8].

У цьому ж законі передбачено складові електронного документа (метадані, електронний підпис тощо) та умови їхньої законної сили. Варто відзначити, що такі норми гармонізовані з європейським Регламентом eIDAS (№ 910/2014), який встановлює подібне рівняння кваліфікованого підпису й власноручного [13]. В Україні закон прирівнює кваліфікований електронний підпис до власноручного, надаючи йому презумпцію відповідності [9]. Закон також запроваджує термінологію «електронного підпису», «електронної печатки», «кваліфікованих довірчих послуг» тощо, розмежовуючи рівні довіри (високий, середній, низький рівень ідентифікації).

Національне законодавство посилено регулює ідентифікацію та довірчі послуги. Наприклад, Закон «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» встановлює, що користувачі мають право на отримання електронних довірчих послуг і вільний вибір їхнього надавача [9]. Закон формалізує такі послуги, як кваліфікована електронна печатка, зберігання даних, електронні сертифікати та описує їх функціонування. Зокрема, ст. 12 Закону говорить, що користувачі можуть оскаржити у суді дії надавача, звернутися із заявою про блокування або відновлення свого сертифікату тощо. Закон також надає надавачам послуг обов'язкові правила (резервні копії, захист ключів, реєстрація суб'єктів), запроваджує систему довіри між підписувачем, надавачем послуг та держорганами.

У нормативних актах національного рівня формується архітектура «мережевої довіри». Наприклад, Кабінет Міністрів затвердив вимоги до надавачів електронної ідентифікації, окремих пунктів реєстрації (Мінцифри, нотаріуси тощо) та порядок їх контролю [1]. Ці норми близькі за духом до європейських стандартів eIDAS. Вони створюють підґрунтя для роботи «державного гаманця» (мобільних додатків, що об'єднують ID-картку, паспорт тощо) і механізмів його легітимності.

Закон України «Про публічні електронні реєстри» закладає фундамент «реєстрового державного управління» [12]. Він описує організацію захищених державних реєстрів (в т.ч. демографічних, земельних тощо) як окремих систем у мережі взаємопов'язаних інформаційних ресурсів. Законом передбачено хешування операцій, ведення довірчих списків кваліфікованих надавачів, міжреєстровий обмін через API. Тобто, реєстри працюють як «можливості» – дані з них використовуються як первинні факти (наприклад, підстави для видачі документів чи реєстрації прав), а не як формальні копії. Такий підхід мінімізує дублювання, прискорює послуги та одночасно потребує надійного захисту (при вимогах GDPR моделі «privacy by design»).

Одночасно, постановою КМУ №1137 від 4 грудня 2019 р. було затверджено «Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг» – відомий портал «Дія» [4]. Цей акт визначає, що портал є державним інформаційним ресурсом, який надає доступ до електронних послуг та документів (це своєрідний портал для виконавчої влади). Так, портал дозволяє подати заявки, отримати довідки, переглянути послуги Пенсійного фонду, БВП тощо. Портал «Дія» є таким собі централізованим хабом для електронної ідентифікації та підключення державних реєстрів. З точки зору права, це означає, що взаємодія громадян з держорганами все більше переведена в електронну форму зі стандартними е-інтерфейсами та процедурою автоматичної ідентифікації.

Через цей застосунок (і веб-портал) громадяни можуть пред'являти цифрові документи замість паперових. За даними Мінцифри, з 23 серпня 2021 року Україна стала першою країною у світі, де цифрові паспорти в Дії мають таку ж юридичну силу, як паперові (їх тепер не мають права не приймати) [3]. Водночас Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»» 2021 р. закріпив поняття «е-паспорт» та регулює його використання [6].

Цивільний процесуальний кодекс формалізував концепцію електронного судочинства. Змінами 2023 року ЦПК ввів Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему (ЄСІТС) як обов'язковий стандарт у судах. Згідно зі статтею 14 ЦПК, всі позовні заяви та інші процесуальні документи мають реєструватися в ЄСІТС у день надходження (облік всіх процесуальних дій автоматизовано) [14].

Розподіл справ між судьями здійснюється за допомогою системи (автоматизованої), а документи та повідомлення надсилаються у «Електронні кабінети» учасників процесу через той самий контур. Електронний кабінет визначено як персональний доступ громадянина до інформації і сервісів ЄСІТС (модуль обміну документами, відеозв'язок). Тому у процесі відбувається зміщення акценту з традиційного паперу на дані: суд не просто приймає «бумажну заяву», а реєструє електронний документ з атрибутами (КЕП, час тощо) у єдиному державному реєстрі судових документів. Судові рішення, повістки та інші документи надсилаються учасникам у формі повідомлень у їхній електронний кабінет. Це забезпечує прозорість та швидкий обмін інформацією.

ЦПК виокремлює електронні докази як окрему категорію. Згідно зі статтею 100, електронними доказами є інформація в електронній формі, що містить дані про обставини справи: електронні документи, файли, зображення, бази даних, повідомлення (SMS, e-mail тощо), метадані тощо. Закон визнає, що вони можуть зберігатися на різних носіях (серверах, «хмарах», ПК, мобільних телефонах).

Норми ЦПК встановлюють також процедури їх подання: електронні докази подаються в оригіналі або у формі електронної копії з накладеним КЕП. Тобто, важливим є цифровий підпис, що верифікує автентичність копії за законами про документообіг та довірчі послуги. ЦПК передбачає, що в разі сумнівів суд або учасник може вимагати оригінал доказу, і якщо копія (паперова) не відповідає оригіналу, такий доказ не приймається. Ці правила підкреслюють перехід від матеріального носія до «даних як доказів»: не саме папір чи флешка важливі, а інформація, її цілісність та легітимність.

Крім того, такі підходи мають відповідати принципам відкритого правосуддя. Поєднання авторизованих КЕП і електронних реєстрів сприяє доступності та аудиту судових рішень, а також запровадженню нових сервісів (наприклад, електронного кейс-менеджменту). Одночасно зростає роль інженерії безпеки: захист систем ЄСІТС і каналів обміну стає гарантією справедливого судового процесу.

Цифровізація адміністративного права пов'язана з концепцією e-government і paperless government. Як вже і було зазначено вище, Постановою КМУ №1137 створено єдиний веб-портал державних електронних послуг (портал Дія), де громадяни можуть подавати заяви, отримувати довідки, оплачувати послуги тощо (у т.ч. у взаємодії з державними реєстрами). У правовому полі це оформлено як обов'язок держави надавати широкий перелік послуг у електронній формі: нормативно зафіксовано, що розробка, підтримка та оновлення порталу належать профільному органу (Мінцифри), а державні органи зобов'язані підключатися до нього.

Також прийнято законодавство про адмінпослуги: наприклад, новий Кодекс адміністративного судочинства [2] та Закон України «Про адміністративні послуги» [5] встановлюють електронний формат звернень до органів влади. Зокрема, органи можуть вимагати подання документів через єдиний цифровий кабінет (з ідентифікацією КЕП) і не мають права відмовити, якщо послуга на-

лежить до тієї, що має бути у Дії. Ці положення пов'язують адміністрування з цифровим електронним документообігом (електронний дозвіл, електронний реєстр адміністративних справ).

В Україні прийнято систему норм, що стимулюють відкриття публічної інформації в машинозчитувальному форматі. Закон України «Про доступ до публічної інформації» доповнено статтею 10-1, де визначено, що публічна інформація у формі відкритих даних - це інформація у форматі, що дозволяє автоматизовану обробку, із вільним і безоплатним доступом та подальшим використанням [7]. Закон вимагає, щоб розпорядники інформації (органи влади) публікували такі дані на Єдиному державному порталі відкритих даних і на своїх сайтах.

Принцип «open by default» означає, що будь-які дані держави (крім обмежень законом) мають бути опубліковані, що передбачає автоматичне оприлюднення, регулярне оновлення та машиночитність. Відповідно, закон забороняє встановлювати технологічні чи ліцензійні бар'єри для повторного використання відкритих даних. Будь-яка особа може копіювати, публікувати, поширювати відкриті дані (включаючи комерційне використання) за умови посилання на джерело.

Відкриті дані стикаються з питаннями приватності. Українське законодавство передбачає обов'язкову анонімізацію персональних даних перед публікацією відкритих наборів. Закон України «Про захист персональних даних» застосовується незалежно від формату обробки [10]. Якщо відкриті набори містять персональну інформацію, необхідно або знеособити дані згідно з вимогами закону, або отримати явну згоду суб'єктів (або інше правове підґрунтя). Таким чином, у правовій архітектурі відкритих даних передбачено баланс: держава повинна розкрити свої дані, але не має порушити приватні права громадян (це узгоджується із положеннями GDPR).

Цифровізація закріплюється не лише через закони, а й через державні стратегії та концепції. Наприклад, всілякі стратегії розвитку і програми діджиталізації визначають напрями (електронні послуги, розвиток телекомінфраструктури, ІТ-освіта тощо). Спеціальні закони й програми (наприклад, «Дія Сіті» та «eМалютко») демонструють, як держава підлаштовує правове поле під цифрову трансформацію в окремих секторах економіки і соціального захисту. Важливо, що стратегічні документи пропонують нормативні «модулятори» (напр., «пільгові режимні умови» для ІТ-підприємництва) - це приклад розширення традиційного змісту права: воно починає регулювати і цифрові бізнес-моделі.

Окремо слід виділити питання регулювання кібербезпеки та штучного інтелекту. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [11] введено у правове поле категорії «кібератака», «кібершпигунство» тощо, а також механізми захисту критичної інфраструктури (важливих об'єктів державного значення).

На міжнародному рівні Україна орієнтується на європейські стандарти: законодавство про електронні підписи та персональні дані максимально узгоджене з регламентами ЕС eIDAS та GDPR. Наприклад, ідея європейської «цифрової екосистеми» (електронні довірчі послуги, e-justice, хмарні сервіси) є спільною. Також нещодавно у Раді Європи ухвалено рекомендації щодо використання генеративного ШІ в судах: вони підкреслюють, що рішення ШІ не є обов'язковими, мають бути прозорими, а захист даних - гарантуватися превентивно [15].

Висновки. Отже, трансформація норм правової системи в Україні відбувається за моделлю інфраструктурного правотворення: норми детально описують не лише суб'єктивні права та обов'язки, а й їхню технічну реалізацію. Це створює нову «парадигму правотворчості», де право інтегрується з технологічними стандартами, а державні сервіси є безпосереднім механізмом реалізації норм. Така правова еволюція є необхідною відповіддю на цифрові виклики та європейські інтеграційні імперативи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Деякі питання електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 № 764. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/764-2024-%D0%BF#Text>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
3. Перший етап режиму “без паперів”: з 23 серпня почав діяти закон про цифрові паспорти. Міністерство цифрової трансформації України. 2021. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/technologies/pershiy-etap-rezhimu-bez-paperiv-z-23-serpnya-pochav-diyati-zakon-pro-tsifrovi-pasporti>.

4. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text>.
5. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>.
6. Про внесення змін до Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»: Закон України від 30.03.2021 № 1368-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1368-20#Text>.
7. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
8. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.
9. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.
10. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.
11. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.
12. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18.11.2021 № 1907-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text>.
13. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 910/2014 від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС від 23.07.2014 № 910/2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-14#Text.
14. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6136>.
15. ЮНЕСКО представила керівні принципи щодо використання штучного інтелекту в судах та трибуналах. Судово-юридична газета. 2025. URL: <https://sud.ua/uk/news/abroad/348050-unesko-predstavila-rukovodyaschie-printsipy-po-ispolzovaniyu-ii-dlya-sudov-i-tribunalov>.
16. Янчук Н.Д. Право в умовах цифрової трансформації сучасного суспільства. *Правовий часопис Донбасу*. 2025. №3. С. 3-7. URL: <https://ljd.dnuvs.ukr.education/index.php/ljd/article/view/341>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.01.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації: 05.03.2026

© Дудник Р.М., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0